

Переклад з німецької: Andreas Laun, Liebe, Ehe, Sexualität -
Durchbruch im XX Jahrhundert

Наукова серія "Особа - Гідність - Спільнота" видається
Фондом Гуманітарних та Філософських Студій

Головний Редактор: Дам'ян Федорика

Редакційна колегія - Тарас Добко, Дам'ян Федорика
Петро Гусак, Юрій Коласа, Андрій Костюк, Юрій
Підлісний, Володимир Турчиновський

© Дам'ян Федорика

Любов, сім'я, статевість - прорив у ХХ-му столітті.

І. Тема любові.

Чи Церква занадто зайнята проблемами статевої? Церква! Та хто ж у тій Церкві? Священники та єпископи, курія, себто целєбси? - чуємо, як лунають іронічні голоси, натякаючи не в останню чергу на самого Папу. Чому, власне, сусприги повинні "звітуватися й сповідатися перед некомпетентними панами, яких це все зовсім не стосується?"¹ Та невже ж у світі не існує більш важливих проблем, аніж сексуальна поведінка людей!²

Важливіші проблеми існують, то правда, але, з другого боку, чи існує така царина життя, яка торкала б людей глибше, аніж власне їхня любов: можливість бути любленими та здатність любити? Чи ж любов не є насправді „яскравим промінчиком світла“, який вносить радість у щоденну сірість буднів, що так пригнічуюче тяжіє над людиною, радість, яка втішає і вносить у життя напругу?³ Тому думки людини обертаються не лише довкола роботи й життєвого успіху, але й довкола любові, думки, які вириваються з глибоких, дуже делікатних і часто досить вразливих глибин людського

¹ Ранке-Гайнеманн, (Ranke-Heinemann) Євпнухи, С. 308.

² Подібно мислить монах домініканського ордену Б. Штрайтгофен: Церква зробила б добре, „якби не втручалась у питання сексуальної моралі“. Пор. Бопп, ...

³ Піпер (Pieper), Любов С. 165.

ества. Щоб встановити контакт з людиною, властивим визначенням котрої є любов, та щоб розпочати з нею діалог, який її дійсно цікавить, Церква повинна говорити про любов. Очевидно, що насамперед про Любов до Бога і про християнську любов до ближнього, проте також і про любов поміж чоловіком і жінкою.

II. Емансипаційне відкинення Церкви як вчительки статевої моралі.

Люди звичайно очікують вичерпних роз'яснень про те, "як треба любити," з усіх можливих джерел, але ні в якому разі не від Церкви! Вона, Церква, за самою своєю природою видається якимось гальмом, одвічним носієм заборони. Якщо вже вона не може зовсім заборонити "цю любов," то принаймні "запнуровує" її в тугий корсет шлюбу і пов'язує до продовження роду, як до "мети" шлюбного співжиття,— так, як ото колись ув'язненим приковували до ноги чавунні ядра. Якраз у стосунку до сексуального аспекту любові Церква постає в уяві багатьох людей (незважаючи на її заслуги в інших галузях людського буття) такою, що намагається чинити перешкоди на шляху до будь-чого, що приносить людині справжню радість. "Ми дійшли до того", нарікає теолог Е. Древерманн, "що навіть добрий сан священника... призначенням якого є благословляти людське ество і вказати світові шлях повернення до втраченого раю, протягом століть призначений і вишкочений на вид урядовця із завданням душити любов."⁴

Видається, що суспільство вже здавна навчилося саме собі давати раду. Принаймні в пізній час, коли діти вже сплять, телебачення пропонує широкий вибір консультацій з питань сексу: у формі люб'язної пані-дорадниці або ж біля ліжка чекає чацопис для мужчин,

⁴ Древерманн(Drewermann), Шляхи..., С.13.

що призначений, очевидно, для самотніх. Ілюстровані часописи та газети є свого роду сексуальними віщунами, котрі наділяють графічними прикладами, та порадами сексуально стурбованих людей, які шукають поради. Мимо того, що тут чи там виникають сумніви і постає питання, чи дійсно людські стосунки можна внормувати з допомогою особливих поз або рухів тіл, або ж за допомогою вишуканої білизни⁵, дзеркал та трюків з освітленням - засадничі принципи того, що зазвичай називають "сексуальною свободою," лишаються незаторкненими. А навіть, як стверджує не мало членів феміністичного руху, якщо щось і неправильно, то поправка запевне не в тому напрямі, що його вказує Церква.

["Сексуальна революція" поширила загальне право на свободу також і на статеvu сферу, водночас конкретизувавши і розширивши поняття свободи, як свободи і права на всі форми сексуальних стосунків, доки не утискуються права іншої особи, або ж доки не виникає загроза СНІДу або інших неприємних наслідків. Точніше кажучи: усі статеві вимоги мають право на задоволення, проте практикувати їх потрібно в такий спосіб, щоби не виникало небажаних „побічних наслідків“. Що ж стосується небажаної вагітності, то кожен може вибрати на свій смак із широкої палітри запобіжних засобів. А через те, що всякі засоби мають здатність бути неуспішними, завжди залишається ще поки-що добровільне „переривання вагітності“ (як зазвичай благородно іменують жакхливу реальність), як

⁵ Як дух часу проникає у голови, демонструє така, цілком реальна історія. Одна жінка, сім'я котрої була під загрозою розпаду, звернулася до католицького священника. У розмові із близькими в колі сім'ї, священник зауважив: дя жінка повинна собі врешті кушити порядну білизну.— Очевидно, що таку пораду дійсно можна сприйняти як випад целебса! Пор. на цю ж тему: А.Брандштедлер (Brandstetter), Абтай, С.170.

вже давно прийнятої заборони людських прав жінки та в непрямий спосіб чоловіка. Соціальною групою, на задоволення інтересів якої спрямована сексуальна революція, є такі *всі люди*, які вже або ще є статево активними. Рай сексуальної уседозволеності (не говорячи вже про сексуальні мрії), є в принципі так само відкритим для підлітків, як і для старших людей та упосліджених, які мають допомогу у вигляді мудро збудованих апаратів, що повинні принести принаймні самозадоволення. А що стосується статевого надуживання, що раніше беззастережено вважалося збоченням, то намагається відкрито зробити їх суспільно прийнятними, — наскільки можливо.

Ставлення переможних сексуал-революціонерів до Церкви чи її представників не потребує коментарів: у ліпшому випадку вони зневажають цих “скопців заради царства небесного,”⁶ а в гіршому — висміюють. З славної землі сексуальної свободи, статева мораль Церкви виглядає як “п’еса сексу і жахів,”⁷ яка спричинює фрустрації. І це повинно однозначно демонструватися дітям уже в школі, якщо б мала діяти воля духовних матерів та батьків “статевого кошика,” приготованого австрійським міністерством освіти.⁸ Якби Церква не була вже зовсім без впливу, то треба було б її поборювати.

⁶ Одноіменна книга Ранке-Гайцманна є класичним прикладом цього наївного закиду, і не лише тому, що вона не аналізує текстів, а лише тенденційно підганяє факти під свою концепцію, але й тому, що автор постійно вкраплює особисті іронічно-ідкі зауваження, спрямовані проти об’єкту, який аналізується.

⁷ Rote Grütze (Rote Grütze), Любов, С. 68.

⁸ Треба було бачити відповідну сцену з фільму “Що ж тут називається любов’ю?” щоби зрозуміти, з яким ущипливим презирством ці люди споглядають на послання Церкви!

III. Передісторія.

Сьогоднішні події можна зрозуміти лише з перспективи минулого. Мається на увазі не вся 2000-літня історія моралі християнського заходу, хоча, природно, усі речі є історично зумовленими і взаємопов’язаними. Всежтаки, вислови, як: „Нам вже твердили 2000 років...“ є глухими і без змісту для людей, вік котрих триває сім чи вісім десятків років. На противагу цьому правдивим є те, що багато людей старшого покоління, — рідкісні, щасливі винятки і в цій галузі підтверджують правило — потерпіли — сказати “утішалися” було б глумливо, через соромизне і скривлене статево виховання. Це означає, що впродовж XIX та на початку XX ст. суспільство Європи та Північної Америки відкидало усе любовно-статево, придушувало та забороняло ці аспекти життя й таврувало їх, наскільки це було можливим. Очевидно, “можливим” це не було, бо великою заслугою Зіґмунда Фрейда стало те, що він зробив легітимною та природною людську статевість, яку намагалося відкинути і викреслити з життя людей, — заслугою, в котрій, попри всі виправдані закиди, йому не можна відмовити. Достатньо лишень поговорити зі старшими людьми і почути, якою таємничо-загрозливою, викликаючою почуття провини, стала для них статевість, та ще й тепер тут і там лишається такою у багатьох випадках! Важко повірити, але вони навіть уникають окремих слів — точних визначень органів, або ж частин одягу, бо ж звичай це забороняє. З приводу окремих дитячих історій того часу, які стосуються невдалих або ж просто нездійснених вияшень, нині можна лишень посміятися, але ж скільки шкоди породила для маси людей ця облудна наука ворожа до тіла та статевої! Звичайно, життя все-таки йшло своїм руслом, протинаючи перепони та греблі, проте це заслуга людської натури і

нема підстави виправдовувати брехливі вчення про тіло, любов і приємність.

Що так воно і було, сьогодні вже ніхто не заперчує. Як могло дійти до такого стану — саме про це сьогодні ідуть суперечки, і найпростіша, найзручніша та найвідповідніша для розуміння певного кола людей відповідь звучить так: Церква винна, насамперед вона, або ж тільки вона одна!

Деякі теологині та теологи навіть узялися сьогодні до праці, аби змайструвати для цієї історичної брехні наукові шати, щоб їй не доводилося за себе червоніти. Запропоновані книги Ути Ранке-Гайнеманн, Карла-Гайнца Дешнера, Герберта Гаага і Георга Денцлера із загалом рекламуються радіом та телебаченням: тема №1 продається вдвічі краще, якщо її представити в ім'я історичної істини, і ще ж до того присмачити антицерковними випадками.

Тут неможливо вияснити складні причини атмосфери недавніх часів, у якій домінувала ворожість до проявів сексуальності, та ще й при тому виявити „винуватців“. Також не можна накласти відповідальність на окремі відсотки, як результат певного вибору, щоб потім мати можливість заявити: головними винуватцями були вчителі, пієтисти, кальвіністи, пуритани, державні службовці або ж взагалі католики. Взаємні зв'язки та взаємозалежності є занадто складними, щоб внести вичерпне судження у двох словах з наміром задовольнити вимогу швидкої та вичерпної історичної справдливості.

Як висновок, достатньо ствердити: усі суспільні прошарки й усі світоглядні групи були співучасниками, усі на свій лад причетні до сексуально напруженої атмосфери прикритої фальшивою справедливістю — чи то внаслідок своїх доктрин, чи то внаслідок сліпого наслідування „духу часу,“ чи то внаслідок фактичної зради власної доктрини.

IV. Перші протиріччя.

Що стосується Католицької Церкви, то існує потреба на основі її самосвідомості та її історії здійснити певну, особливо диференційовану, оцінку розвитку: Церква твердить, що вона, „Церква,“ „в кінцевому підсумку“ не може помилятися в основних питаннях віри й моралі. „Церква“ не помиляється, проте — і тут усі ті, що звикли сипати докори вже з першого слова, повинні дослухати все до кінця, — помиляються католицькі вірні, миряни і єпископи. Цілі помісні церкви інколи можуть бути втягненими у проті, а часом і в згубні авантюри й перебувати у них. Католик зовсім не зобов'язаний вірити, що Учительський Уряд Церкви завжди піднесе голос досить вчасно, голосно і точно й визначить помилки, щоб не було сумніву в цілім католицьким світі, що є істинним, а що — хибним. Це „факт,“ ствердив Ще в 1940 р. Август Дам, один з найбільших новаторів в царині католицької статевої моралі, „що правда може знаходитися у посібниках з катихизму, проте вона не впливає на формування свідомості, якщо щира дупшастирська праця не протидіятиме нищівним струменям та упередженням даного часу...”⁹

Вина тут, вина там. Точно таким був стан речей, бо в католицьку Церкву також вторгся дух часу і скував життя. На підставі їхніх земних і вічних наслідків, гріхи тіла вважалися найгіршими зі всіх провини, а з логічною послідовністю цнотливість, або ж те, що бралось за цнотливість, вважалося найважливішою з усіх чеснот, перлиною з перлин, царицею у царині моралі!¹⁰

⁹ Адам (Adam), Примат, С. 24.

¹⁰ Адам, Примат, С. 87.

Дітріх фон Гільдебранд був тим, хто ввів вирішальну зміну. Поява першого видання його маленького твору *Цнотливість і дівицтво* 1927 р., “привела, за визначенням мюнхенського теолога Л. Шефчика, багатьох людей до усвідомлення, а декого до навернення.”¹¹ “До усвідомлення” Гільдебранд привів не лише окремих християн, але й цілу Церкву. Тому що від цього моменту помножилися голоси натхнені самим Євгенієм Пачеллі, пізнішим папою Пієм XII, які почали озброюватися в ім’я Св. Письма та Традиції, великих вчителів Християнства проти пануючого духа фальшивої сгидливості.

Це було так, немовби з’явилася тріщина у великій греблі: почала витікати вода, перші камені вимиваються, пробойна щомиті поширюється, все більше води виливається через неї, доки врешті просто не буде змито решток греблі, і тоді потік швидко і з необхідною силою опановує своє колишнє ложе.

V. Великий прорив.

1. Розвиток вчення від Дітріха вон Гільдебранда до Івана Павла II.

Усі, хто ще сьогодні у погордливому тоні висловлюються про церковне вчення стосовно статевого життя¹², пропускають повз увагу вищезгадану подію,

¹¹ Л. Шефчик у: Д. ф Гільдебранд (Hildebrand), Чистота, С. 6 (Вступ до нового видання 1981 р.).

¹² У якомусь виступі Древерманн зауважив, що католицьке вчення було істинним, коли стверджувало, що метою сексуальності є продовження роду. Висловлюючи свій погляд на вчення Ватикану й Папи, він сказав: Оскільки Церква закликає людей (включаючи й гомосексуалістів тощо) до стриманості протягом дошлюбного часу, то це означає, що

значення якої для історії Церкви і культури загалом важко переоцінити: ініційований кількома пророчими голосами, у цьому столітті в Католицькій Церкві заночатувався процес осмислення суті подружжя, любові, статевої, який був невідклично підтверджений Другим Ватиканським Собором.

Якщо раніше котресь з питань щодо властивої науки Церкви могло б залишатися без відповіді або відкритим, то від тепер властиво неможливий будь-який “поворот” до певних помилок, які привели до зневаги тілесності.

Але, це не досить: базуючись на текстах Собору та на тезах Павла VI, Іван Павло II в свою чергу розгорнув католицьке вчення про людську любов у дивогідний спосіб, висвітлив по-новому і так поглибив, - шляхом глибокого аналізу Біблійних текстів, від Буття і Пісні Пісень аж до Нагірної проповіді, — що можна ствердити, що цей розвиток католицького вчення ставить в тінь все, що було досягнуто в цій сфері за двадцять століть історії Церкви.

Не зважаючи на деякі прорахунки, неправильні акценти та помилки певних отців Церкви та інших церковних авторів протягом її історії¹³, необхідно заходитися у пошуках того, що може найкраще служити вінцем справжнього християнського вчення. Порівняймо найкращі й найважливіші тексти на цю тему з тим, що

вона ще дотримується старої моделі, а, отже, його закид тим самим є виправданим.

¹³ Вже Адам (Примат, 17) дотримувався у цьому контексті католицького принципу: “Можливість неправильного розуміння віровчення не лише окремими особами, але й ширшими громадами не протирічить непомильності вчення Церкви... Довіра до Церковного уряду не повинна в цьому випадку привести до небезпечного враження ані рядового католика, ані священника, що всі його власні відповіді на пекучі питання часу також утішаються харизмою непомильності.”

проголосив нинішній Папа і зрозуміємо: ми є свідками дарованого нам самим Богом часу духовного прориву, який можна порівняти з іншими важливішими моментами розвитку вчення, які змінили й визначили історію Церкви. Отож, можна ствердити, без упередливого перебільшення: ще ніколи учительський уряд Церкви так не вів мову про подружню любов, про подружні стосунки та їхнє „специфічне, насправді надзвичайне“ значення (Іван Павло II) для чоловіка й жінки так, як це бачимо на прикладі останніх десятиліть.

2. Вчення про мораль любові та статевої.

Цю новітню, авторитетно подану, статеву мораль Церковного вчення можна коротко окреслити такими рисами:

Людина є образом Божим. Тому любов є її „основним і природним покликанням.“ Є два особливі шляхи через які можливо здійснити це покликання до любові у житті: один з них полягає в об'єднанні з Христом у таємничій безшлюбності „задня царства небесного,“ інша — шлюбна любов.¹⁴

Ця любов охоплює все людське ество, тіло і душу, усі сили серця, волі і тіла. Вона вимагає остаточного рішення „аж до самої смерті!“ Тілесне об'єднання є зовнішній знак цілковитої самовіддачі — знак, який без шлюбної згоди і любові втрачає властивий йому зміст і перетворюється у гріх. З другої сторони, подружня любов прагне об'єднання і саме тому Павло може говорити про „шлюбний обов'язок,“¹⁵ який правильно розуміти можна лише власне як „обов'язок

¹⁴ Іван Павло II, Сімейне співжиття, № 13.

¹⁵ I Кор 7, 3: „Чоловік повинен виконувати свій обов'язок стосовно жінки і так само жінка стосовно чоловіка.

любові.”¹⁶ Далі, ця любов є за своєю сутністю плідною: супруги повинні спільно жити за покликанням всіх християн до святості і повинні, як це є samozрозумілим для любові, жити один для другого. А якщо мова заходить про „підпорядкування,“ то лише у юридично немислимому, але для любові samozрозумілому значенні взаємного слухання т.зн. „уважливості.”¹⁷ Плідна, подружня любов знаходить своє природне завершення у дитині.¹⁸

Усі норми, усі приписи та заборони, які стосуються статевого життя людей, повинні сприйматися як наслідок послідовної етики любові. Це стосується не лише відмови шлюбної зради, але й передшлюбних стосунків, які - як влучно висловився Пауль Цулєндер - завжди є „передчасними.“ Це стосується також вчення „Humanae Vitae,“ а також і відкинення штучного запліднення. У всіх цих випадках один з елементів духовно-тілесної любові є відсутній або ж штучно виключений. З точки зору католицького вчення можна ствердити, що всі неморальні способи поведінки вміщують в собі дуалізм, себто порушення подивугідної єдності подружньої любові, яка охоплює тіло і душу, минуле і май-

¹⁶ Особливо виразно про це сказано у Casti Conubii Nr. 69: слова Павла треба розуміти як „norma caritatis“ („норму любові“).

¹⁷ Пор. Іван Павло II, Гідність жінки № 24; Сімейне співжиття № 25.

¹⁸ Про моральне вчення, яке обмежує статевість до функції продовження роду, не може бути і мови. Проте ми ж бачимо її присутність у Церкві! Пор., наприклад, висловлювання Ric(Ries)(Церква, 16): „У питанні статевої стосунки повинна бути визначена тверда норма, межі, виключно у яких вони повинні неухильно відбуватися, щоб залишитись моральними. Критерієм для визначення цих меж може і повинна стати виключно питома ціль статевого акту як такого, тобто забезпечення тягlosti роду людського.“

бутне, самовіддання особистостей і їхню щирю відкритість для нового життя.

Як і в інших аспектах своєї природи, так і в царині статевої людини стоїть під тяжким знаком і загрозою гріхопадіння. Завжди, коли в любов проникає самолюбство, Церква говорить про злу жадобу, а її Церква вважає за гріх. За словом Христа, це починається в серці та з пожадливого погляду. А подружжя не є “островом блаженних,” на якому ця статева деградація перетворення іншого в об’єкт пристрасті не могла б статися. Принаймні від того часу, коли почали говорити про насильство у подружжі, це не повинно бути предметом спору.¹⁹ Моральна система імунітету, яка належить любові, і яка боронить її проти зараження статевим егоїзмом, називається цнотливістю. Вона не має нічого спільного з обмеженнями любові, але є рішучою боротьбою проти будь-яких форм статевої нелюдності.

Ще треба ствердити таке: у своїй повноті плідна любов чоловіка і жінки, що зберігає свою цноту у гріховному світі, є знаменням, аналогією і наочним відображенням відношення між Богом та його улюбленою Церквою.

VI. Реакції

А як відгукнулися церковні та світські засоби масової інформації на цей розвиток офіційного вчення

¹⁹ Рінгель (Ringel, Religionsverlust, 140) тяжко заціпив — як і багато хто! — Івана Павла, який говорив про пожадливість також у нутрі подружжя. Він повинен був свою власну книгу дочитати лише до 142 сторінки і пов’язати там написане зі словами Папи! А він сам говорить там про неморальні сексуальні стосунки у подружжі — а вони, звичайно, супроводжуються відповідною пожадливістю.

Церкви? Властиво у парадоксальний а навіть у прямо трагічний спосіб!

В загальному нове, величне вчення Церкви про любов, статевість та подружжя для певних кіл залишилось добре прихованою таємницею, коли для інших була лише відома карикатура цього вчення, відкинена і зігнорована окремими консервативними, а також прогресивними колами. Багато священників та єпископів (а немало й богословів) навіть не заглядали у подивугідні й, треба признати, досить вимагаючі тексти Папи. Як це часто траплялося в історії Церкви²⁰, лише нечисленні купують те “поле”, де криється духовний скарб, а ще менше людей намагається його віднайти. Може тому, що нема на це сил і здібностей, а може тому, що вони просто не підозрюють про існування скарбу,²¹ або можливо тому, що вважають золото за безвартісну здобич.²²

²⁰ Коли Пій XI написав свою енцикліку проти націонал-соціалістів, австрійські єпископи і священники мали б тільки прочитати, зрозуміти, або ж сприйняти на віру, ким же насправді був Гітлер та його прибічники. Пію XI не заперечили, гірше того, — йому просто не повірили.

²¹ Доволі часто справа полягає попросту у невдачах пастирів. Про це може засвідчити один приклад із практики самого автора: один помічник пароха вимушений був визнати наприкінці серії доповідей про сексуальність, у якій, поміж іншими, співлекторами були також двоє католицьких професорів теології, що “Позицію офіційної Церкви ніколи докладно не викладено і навіть не обговорено. Як же має завтрішня католицька інтелігенція витворити внаслідок такого викладу правдиве уявлення про вчення Церкви?”

²² У так званих “Виступах у середу” Іван-Павло II представив протягом 1979-1984 рр. своє вчення про теологію любові та плоти. На публікацію текстів у “Osservatore Romano” якийсь священник відреагував так: “Я вже вирішив, що відмовлюся від передплати цього порнографічного видання.”

1. Консервативна реакція.

Розглянемо тут позицію тих традиціоналістів, які не довіряють Собору, а насамперед ставлять під сумнів позицію Івана Павла II.

В. Зібель, провідний ідеолог “Зібрання вірних Католиків,” котрі вже давніше оголосили про розрив з католицькою Церквою, приписує, наприклад, “апо-статичну позицію” Іванові Павлові II-му, який, прийнявши теологію освободження, що закладає до повстання проти легітимної влади, своїми писаннями „на теми фемінізму“ посилив її і поширив до рівня світової пожежі. Проте повстання проти легітимної влади - чи то в державі, чи теж у сім’ї - все ще лишається за прикладом Сатани повстанням проти самого Бога. Таким чином, Іван Павло II, на думку В. Зібеля, стає руйнівником морального виховання сім’ї.²³ І в одному матеріалі у подібній газетці знаходимо такі твердження: “Іван Павло II настільки заангажований проблемою стосунків поміж чоловіком та жінкою, що вже не може перестати про це говорити. Сам Войтила потребує опіки психотерапевта. Що в серці, те й на язиці. Він може викликати лише почуття сорому у світській людині.”²⁴

Такі голоси не можуть внести нічого нового, на них просто не треба зважати. Загалом, питання стосується також і тих, які, лишаючись “вірним Папі,” всеж таки інколи висловлюються про статеве життя твердженнями, з яких випливає, що вони не розуміють в чому річ. Вони не можуть звільнитися від пуританських впливів недавнього часу, які противляться тілу та радості; вони не до кінця зрозуміли, чому потрібен був Собор та про що на ньому йшлося.

²³ Зібель (Siebel), 214.

²⁴ Зібель, 43.

2. Протест проти „*Humanae Vitae*“

На час Собору і безпосередньо після нього усі, за винятком кількох традиціоналістів, були одної думки: текстом про любов і сім’ю члени Собору розв’язали важливу дискусію та уможливили розвиток Церковного вчення.

Проте ситуація невдовзі змінилася. 1968 р. з’явилася енцикліка “*Humanae Vitae*.” Папа прийшов до переконання, проти висновків комісії, ним же створеної для розгляду цих питань, що необхідно протиставити звичній ментальності й практиці застереження проти запліднення, чітке, безумовне заперечення. І саме це він був готовий зробити, мимо того, що сам був відкритим на модерну сучасність і знав, які саме наслідки його рішення принесе як і людям, так і йому самому. Ще ніколи, заявив Павло VI, він не відчував так глибоко “тягару покликання, як у цьому випадку,” і цілий світ став свідком папського визнання, що він, намісник Бога на землі, “затремтів” перед прийняттям рішення. Проте у своїй совісті був переконаний, що він мусів виразити своє рішення саме “у формі предсавленої Енцикліки.”²⁵

Духовний струс, передбачений Павлом VI, таки здійснився: піднялася буря протестів. Визначні богослови висловилися більш або менш відверто проти вчення Папи і стали провідниками опозиції, яка все наростала. Не дивно, що після того відбулося досить єпископських конференцій, які намагалися плутаними формулюваннями “душпастирського порядку” пом’якшити практичні наслідки папського вчення.²⁶

²⁵ Павло VI., „*Humanae Vitae*“, додаток, 58 зв.

²⁶ Попп (Popp) (Виступ, 27) добре передає тодішні настрої: „В різних єпископських поясненнях справи, спрямованих до подружніх пар у цілій центральній Європі, залишалось досить простору для власних рішень “совісті,” які б противились

Критично-опозиційну реакцію на Енцикліку оцінив властиво позитивно американський єзуїт Ч. Курран (Ch. Curran), назвавши її “важливим зворотним пунктом в історії римо-католицької Церкви,” при чому вперше було “визнане в лоні самої Церкви право на відмінну позицію стосовно авторитетного, проте не безпомилкового папського вчення.”²⁷

А потім на престол Св. Петра прийшов Іван Павло II і штурмом захопив серця людей. Замітне те, що свобідний від натисків протиріч, він знову і знову повертався до вчення свого попередника і говорив про Божі закони, які людина не може ігнорувати. А про внутріцерковне “право на відмінний погляд,” жодного слова. Навпаки, він посилається на Собор і ставить вимогу послуху: „Послух Богу ніколи не обмежує нас в послуші Папі; чим досконаліший є один, тим досконалішим і другий“, цитує Папа Катарину із Сієни.²⁸ І виходить, що і Папа не думає інакше.

Він висловлювався так послідовно і так переконано, що, коли 1988 р. виголосив на конгресі у Римі особливо сильну і викличну промову, вже просто не було можливо пропустити повз вуха його слова та вдавати, ніби нічого не сталося. І так, проти нього виступають коло 170-ти німецьких богословів у так званому “Кильнському роз’ясненні”²⁹ заявляючи, що те, що папа проголошує як закон Божий, є “вченням, що його не можна оперти ані на Святому Письмі, ані на традиції Церкви.” Для них, це особисте мислення Папи не може

науді Церкви. Отаке було розуміння цих вияснень, і в такий спосіб вони сприймалися самими єпископами!

²⁷ Курран (Curran), Сексуальність, 38.

²⁸ Чері (Chery), Серце, 127; процитований вислів треба розуміти у католицькому сенсі. Для Катарини таке зрозуміння було очевидним. Це значить, що його не можна сприймати на сліпо. Порівняй: Ляун, Свобода, особливо 83 зв.

²⁹ „Кильнське роз’яснення“ (Kölner) № 3.

бути більш як загальним дороговказом, а віруючі остаточно повинні керуватися своєю совістю.

3. Сучасний стан

Врешті-решт вогонь спротиву папському вченню охопив ще й інші царини церковної статевої моралі: дошлюбні стосунки, гомосексуальні спільноти, самозадоволення та мастурбаційний петтинг,— усі ці варіанти стосунків більшою або меншою мірою стали предметом захисту проти критики з боку теологів моралі, для яких усе вищезгадане є гріхом. Таким чином Г. Гаг вчить, що “виходячи з Біблії, жодного статевого зв’язку, за виїмком чужоложжя, не можна вважати гріховним: ані передшлюбні стосунки, ані самозадоволення, ані гомосексуалізм, ані проституцію. Та навіть і сам принцип абсолютної нерозривності подружжя не має підтвердження у Біблії.”³⁰ І, з огляду на важке положення африканської місії, вважалось навіть, що доцільно застерегти Церковний провід від “поспішних та недоцільних осудів” інституції полігамії.³¹ Вже від довшого часу заперечувалося не тільки зв’язок між любовним актом та продовженням роду, на якому наголошувала Церква, а навіть пов’язання статевої любові з шлюбною згодою було засадничо відкинутим: “взаємозв’язок любові й шлюбу є сумнівним. Любов і подружжя не є тотожними ані в теорії, ані на практиці. Тому, як виснував учитель релігії з Тюбінгена В. Бартоломеус, вдалий статевої досвід не потрібно пов’язувати з шлюбом. Шлюб і любов можуть бути поєднаними. Але вони не є необхідно взаємопо-

³⁰ Гаг (Haag), „Не перешкоджає“, 225.

³¹ Денцлер (Denzler) (Lust, 224 та 334) у цьому контексті цитує Бюльманна (Bühlmann).

в'язаними.”³² А вважати “всезагальну і безвіймову вірність” ефективним захистом від СНІДу він вважає такою самою помилкою, як і очікування на “загальне самостримання.”³³ Він поручає статево “самовизначення” і насамперед не хоче “відстрапувати від їхньої статевої молодих осіб, які відкривають свою стаєвість, пробують експериментувати та хочуть жити у любові.”³⁴

Приклади можна наводити без кінця. Загальна картина й так ясна: інколи теологи пов'язують особисті напади на Папу,³⁵ зі серйозними закидами проти статевої моралі, представленій Іваном Павлом II як Закон Божий. Простіше кажучи: „усе, що пов'язане з любов'ю поміж чоловіком та жінкою, вирвано церквою з рук поетів і музиків та зачерствіло як закон. Аж до оскоми, аж до безвстидности правлять церковні суди статево сплужиттям, неначеб не було нічого страшнішого від дійсних рушійних сил кожної правдивої релігії: любов, шал та екстаз.”³⁶

Що стосується того, як Папа виконує свій учительський уряд у загальному, не лише в царині статевої моралі, - то старий, утішаючись більшою славю як ніколи, богослов Б. Герінг побоюється, що це може призвести до катастрофічного виходу з Церкви і ще

³² Бартоломеус (Bartolomäus), „Шляхом“, 124.

³³ Там само. Теолог А. Кірхмайр (Kirchmaier) висловлює своє здивування, як і Е. Рінгель, з приводу того, що Церква засуджує “дошлюбні та позашлюбні зв'язки як важкі гріхи.” Незрозуміло, чи названі автори зараховують до позашлюбних зв'язків також чужоложжя.

³⁴ Бартоломеус, 155.

³⁵ Особливо жалюгідним в цьому плані є те, що навіть автори “Кильнського роз'яснення” не свобідні від цього, хоча вони й заявляють, що намагаються знайти спільну мову!

³⁶ Древерманн, „Шляхи“, 12.

більшої втрати довіря до неї.³⁷ Хвороба Церкви загострюється: “прірва поміж теорією вчення Церкви, на якій наполягає насамперед сам Папа, та дійсною життєвою мораллю християн, які не дуже переймаються тим, що саме каже їм Церква, стає все глибшою. І Церква все втрачає свою... достовірність.”³⁸

VII. То що ж далі?

У Церкві відбувається розкол. Він стосується не лише вчення про закон Божий, наскільки він заторкує людську сексуальність. Як необхідно не було б настоювати на дотриманні пошани, доброти, і любові супроти інакомислячих і дбати про правдиву етику діалогу,³⁹ ця рана не дасться вилікувати закличками то взаємоповаги. Розмовляти поміж собою - це одна справа, повинуватись або уперто відмовляти послух - зовсім інша.

Ідеться ж ніпрощо інакше, як про саму любов! Якщо М. Горкгаймер має рацію, що оплата за пілюлю буде “смерть еротичної любові,”⁴⁰ то говорячи об'єктивно, Папа є Адвокатом любові, і треба йому низько вклонитися, подякувати на колінах за його мужню, непоступливу боротьбу. І це стосується, природньо, не лише гідкого питання запобіжних засобів проти запліднення, але насамперед любові та її законів. Якщо вона дійсно є силою, яка, за відомим висловом Данте,

³⁷ Попп, „Виступ“, 27.

³⁸ Гааг, „Не перешкоджає“, 9.

³⁹ Пор.: Ляун, „Етика“, 7.

⁴⁰ Пінер, „Любов“, 165.

“веде в танок і зорі й сонце,”⁴¹ то боротьбу треба витримати. Хто в ній переможе, зі світської точки зору, не ясно. Віра має довіря до Божого Духа, який своїх Послідовників “приведе до повної істини” навіть до тої істини, яку вони сьогодні ще не в змозі витримати.⁴²

⁴¹ Остання, 33-та пісня „Божественної комедії“ Данте Аліг’єрі закінчується відомим висловом: „L’amor che move il sole e l’altre stelle“.

⁴² Євангеліє від Івана 16, 12-13.

Література

(Подана в оригінальній мові)

- Adam, A., Der Primat der Liebe. Eine Untersuchung über die Einordnung der Sexualmoral in das Sittengesetz. Kevelae 1940.
- Batholomäus, W., Unterwegs zum Lieben. Erfahrungsfelder der Sexualität. München 1988.
- Brandstetter, A., Die Abtei. München 1987.
- Bühlmann, W., Fragen zu Familie und Ehe in Afrika. In: Theologie der Gegenwart. 1982, 159-171.
- Chéry, H.-Ch., Ein brennendes Herz. Lebensbild der hl. Katarina von Siena. Zürich 1967.
- Curran, C., Sexualität und Ethik. Frankfurt 1988.
- Denzler, G., Die verbotene Lust. 2000 Jahre christliche Sexualmoral. München 1988.
- Drewermann, E., Psychoanalyse und Moralthologie Bd.2: Wege und Umwege der Liebe. Mainz 1983.
- Haag, H., und Elliger, K., Stört nicht die Liebe. Die Diskriminierung der Sexualität - ein Verrat an der Bibel. 2. Aufl. Olten 1986.
- Hildebrand, D. v., Reinheit und Jungfräulichkeit. 4. Aufl. St. Ottilien 1981.
- Johannes Paul II, Familiaris Consortio Nr 13
- Kölner Erklärung vom 6.1.1989. In: Kathpress - Sonderpublikation 2/1989.
- Laun, A., Ethik des Dialogs: den Gegner nicht diffamieren. In: „Präsent“ 3.3. 1988, 7.
- Laun, A., Freiheit und Gehorsam im Salesianischen Verständnis. In: Jahrbuch für Salesianische Studien. Bd. 21. Eichstätt 1989, 71-106.
- Paul VI., Enzyklika „Humanae Vitae“ über die rechte Ordnung der Weitergabe menschlichen Lebens. Rom 1968.
- Pieper, J., Über die Liebe. München 1968.
- Pius XI., Casti Conubii. Rom 1930.
- Popp, G., Aufbruch oder Rückzug? Zur gegenwärtigen Auseinandersetzung in der Kirche. Regensburg 1989.

- Ranke-Heinemann, U., Eunuchen für das Himmelreich. Katholische Kirche und Sexualität, Hamburg 1988.
- Ries, J., Kirche und Keuschheit. 2. Aufl. Paderborn 1922.
- Ringel, E., und Kirchmayr, A., Religionsverlust durch religiöse Erziehung. Tiefenpsychologische Ursachen und Folgerungen. 2. Aufl. Wien 1986.
- Rote Grütze (Kinder und Jugendtheater) Was heißt hier Liebe? Ein Spiel um Liebe und Sexualität für Leute in und nach der Pubertät. München 1977.
- Siebel, W., Zu Dignitatis Mulierem. In: SAKA 13 Jg. Nr. 12, Dez. 1988.